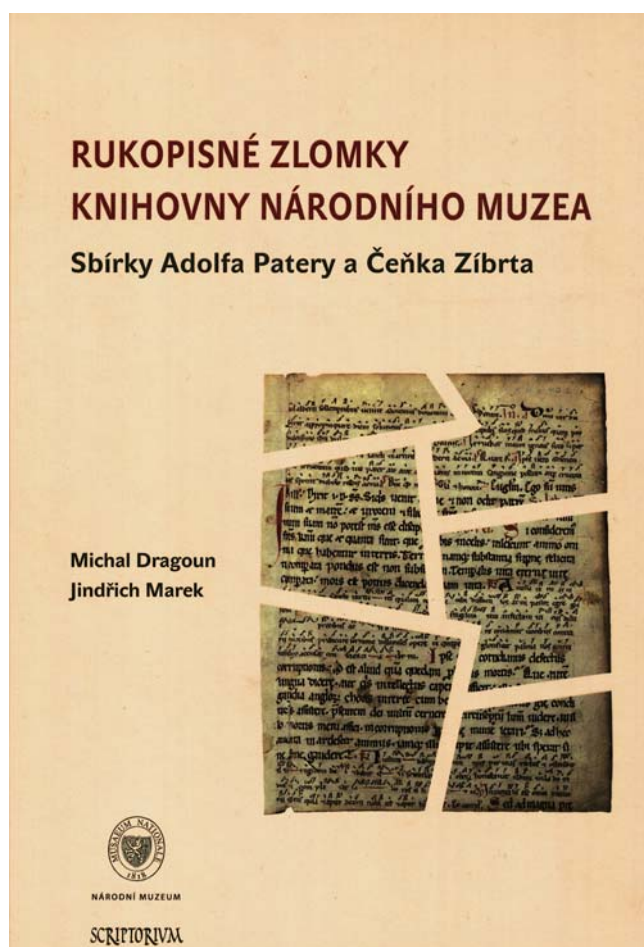

RECENZE

DRAGOUN, Michal – MAREK, Jindřich. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea: sbírky Adolfa Patery a Čenka Zírta*. Praha: Národní muzeum, Scriptorium, 2012. ISBN 978-80-7036-350-8, 978-80-87271-68-1.

Zpracování rukopisných zlomků má v českých zemích jistou tradici. Knihovna Národního muzea v poslední době představila několik výjimečně kvalitních prací, věnujících se bezprostředně této tématice. V této anotaci se budeme věnovat chronologicky nejstaršímu svazku, věnovanému sbírkám Adolfa Patery a Čenka Zírta a editovanému M. Dragounem a J. Markem.

Rukopisné a tištěné fragmenty tvoří nedílnou součást každé knihovny. Až na jisté výjimky můžeme konstatovat, že čím větší knihovna, tím větší má fundus rukopisných zlomků. Fenomén rukopisných zlomků byl zkoumán v četných samostatných studiích¹ a kompendiích² a stal se sám o sobě námětem četných konferencí.³

Již během devatenáctého století vzbuzovaly zlomky neodiskutovatelný a mnohdy značný mediální zájem. V případě naprosto výjimečných jednotlivin (například *Rukopis zelenohorský*,⁴ *Alexandreida*⁵) byly zahrnovány do knihovních soupisů a stavěny na samostatné signaturní řady. V ohromném množství materiálu, se kterým se knihovníci z počátku a první poloviny 20. století museli vypořádávat, nebyl prostor na jejich samostatné katalogizaci. J. Truhlář,⁶ F. M. Bartoš,⁷ A. Patera s A. Podlahou,⁸ W. Dolch⁹ se vesměs omezili na pouhé konstatování toho, že na rukopisu nebo v jeho vnitřku se vyskytuje zlomek, někdy s přibližnou datací a zpřesňujícím určením. Následné snímání zlomků v průběhu 19. a 20. století a manipulace s celými signaturními řadami napříč všemi knihovnami vedly k tomu, že mnohé ve starších katalozích identifikované zlomky jsou dnes buď ztracené, nebo neidentifikovatelné.

Během 20. století se nesměle začala objevovat samostatná zpracování zlomků a v mnohých případech byly statě o zlomcích vřazeny do rozsáhlejších katalogů a průvodců.¹⁰ V tomto stylu zpracovával K. Hoffmann¹¹ ve svém katalogu zlomky do soupisu všech rukopisů tepelského kláštera, ale ponechal jim samostatný prostor. Bohužel jen v rukopisné podobě, respektive v podobě nepublikované habilitační práce zůstal letitý výzkum Dalibora Havla zabývající se karolinskou minuskulou na širokém materiálu Čech a Moravy, během něhož bylo zpracováno značné množství zlomků napříč českými a moravskými knihovnami.¹² Národní knihovna přinesla zajímavou práci J. Marka a R. Modrákové, která se cíleně věnuje do té doby takřka neznámým zlomkům.¹³ Nevýhodou této jinak průkopnické práce je absence rejstříků, a tudíž ztížené vyhledávání, a dále užití českého jazyka, které znemožnilo rozšíření informací o zlomcích mimo hranice Čech. Teprve v prezentované publikaci jsou splněny všechny parametry plně fundované odborné práce, přístupné všem zájemcům z různých vědeckých oborů.

Zastavme se ještě krátce u digitálních projektů, zabývajících se zlomky. Nahodile zdigitalizované zlomky uložené v Národní knihovně byly zpřístupněny ve virtuální knihovně *Manuscriptorium*¹⁴ spolu s popisy z tištěné publikace J. Marka a R. Modrákové. Většina rukopisných zlomků Národní knihovny zůstala nezdigitalizována a ve virtuálním prostředí se pohybují jen jejich popisy z tištěného katalogu. Při masivní digitalizaci tisků v rámci spolupráce s firmou Google nebyly v Národní knihovně digitalizovány vazby a přideštiny, a tudíž ani případné zlomky. Ostatně podchycení zlomků na

tiscích je teprve v zárodku nebo prakticky na mnohých místech ani není prováděno. Ani další knihovny nepřístupily k systematickému digitalizování nebo elektronickému zpřístupnění zlomků. Je možné doufat, že velké projekty jako například *Fragmentarium*,¹⁵ *Handschriftencensus*¹⁶ a *Marburger Repertorium*¹⁷ povedou k podobně koncipovaným projektům také pro české země.

Autoři recenzované publikace se hlásí teoreticko-metodologicky ke třem tištěným dokumentům. Prvním z nich jsou *Zásady popisu rukopisů*¹⁸ koncipované v osmdesátých letech minulého století a dodnes užívané ve všech knihovnách vypořádávajících se s rukopisným materiálem. Dalším zdrojem byl výše citovaný Hoffmannův katalog. I přes četné komentáře především moderních kodikologů se této volbě nelze divit – je to zcela komplexní katalog představující letitou práci na konkrétním rukopisném fondu za velké vědecké erudice. Jistě, tento katalog je typickým příkladem tištěného, analogového prostředí, zatímco katalog/rejstřík J. Marka a R. Modrákové se pokusil více přiklonit ke zjednodušenému zpracování poplatnému virtuálnímu prostředí. Tato publikace vznikala – podobně jako řada projektů ve virtuálním prostředí – bez hlubšího materiálního zázemí a výrazné personální podpory a vedla ke všem výše objasněným nedostatkům.

Autoři se tedy museli vypořádat s nedostatečnou literaturou na tomto poli. Ač se k tomu sami nepřiznávají, na práci je zcela jasně znát jejich letité působení na poli rukopisného zpracování a jeho zprostředkování do virtuálního prostředí. M. Dragoun se po letech své práce věnované popisu rukopisů (včetně zlomků) do virtuální knihovny *Manuscriptorium* zařadil mezi neaktivněji působící kodikology českých zemí. Cenné zkušenosti, které při této katalogizaci získal, zprostředkovává v mnohých publikacích posledních let¹⁹ a mnohé brzy vyjdou. J. Marek²⁰ byl až do konce minulého roku pevně spjat s rukopisným oddělením Národní knihovny. V pozici specialisty na středověké rukopisy se také zaměřil na digitální zpracování rukopisů v českých a moravských knihovnách a ve shodě s doporučeními TEI (Text Encoding Initiative²¹) inicioval doporučenou podobu záznamů rukopisů v digitálním prostředí. Díky jejich společné koordinaci se podařilo spojit klady a zkušenosti obou a převést pozitivní tištěných katalogů a toho, čemu se říká „pocitivá knihovnická práce“, do virtuálního prostředí.

Samotná publikace je zahájena rozsáhlým úvodem, přinášejícím zcela vyčerpávající informace o dějinách kolekce, jejich rozložení a druhého života zlomků atd. Pojďme si tedy představit tyto dvě sbírky, které publikace sleduje, s přihléd-

¹ HAVEL, Dalibor. Nález zlomku Řehole sv. Benedikta z 11. století v pražském Klementinu. In: *Querite primum regnum Dei: sborník příspěvků k poctě Jany Nechutové*. Brno: Matice moravská, 2006, s. 345–355.

² HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně: česká literatura devatenáctého století*. Praha: ARSCI, 2010; URBÁNKOVÁ, Emma. *Klementinské zlomky nejstarších českých legend*. Praha: SPN, 1959.

³ NEUHEUSER, Hans Peter – SCHMITZ, Wolfgang (edd.). *Fragment und Makulatur: Überlieferungsstörungen und Forschungsbedarf bei Kulturgut in Archiven und Bibliotheken*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2015; GASTGEBER, Christian – GLASSNER, Christine – HOLZNER-TOBISCH, Kornelia – SPREITZER, Renate (edd.). *Fragmente. Der Umgang mit lückenhafter Quellenüberlieferung in der Mittelalterforschung: Akten des internationalen Symposiums des Zentrums Mittelalterforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 19.–21. März 2009*. Wien: Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2010; OTRUBA, Mojmir (ed.). Rukopisy královédvorský a zelenohorský. Dnešní stav poznání. *Sborník Národního muzea, řada C – Literární historie* 13–14, 1969. Praha: Academia, 1969.

⁴ Knihovna Národního muzea, sign. I A b 1.

⁵ Například Národní knihovna ČR, sign. XXIV B 144.

⁶ TRUHLÁŘ, Josef. *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in C. R. Bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur*. Pars I–II. Pragae: Regia societatis scientiarum Bohemica, 1905–1906; *Katalog českých rukopisů C. k. veřejné a universitní knihovny pražské*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

⁷ BARTOŠ, František Michálek. *Soupis rukopisů Národního muzea v Praze. Díl I–II*. Praha: Melantrich, 1926.

⁸ PATERA, Adolf – PODLAHA, Antonín. *Soupis rukopisů knihovny Metropolitní kapitoly pražské. Díl I–II*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910–1922.

⁹ DOLCH, Walther. *Katalog der deutschen Handschriften der k. k. Universitätsbibliothek zu Prag. I. Teil. Die Handschriften bis etwa z. J. 1550*. Prag, 1909.

¹⁰ Zejména BRODSKÝ, Pavel – TOŠNEROVÁ, Marie (edd.). *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl I–IV*. Praha: Archiv Akademie věd České republiky; Komise pro studium a soupis rukopisů, 1995–2004.

¹¹ HOFFMANN, Karel. *Soupis rukopisů knihovny Kláštera premonstrátů Teplá = Catalogus codicum manu scriptorum bibliothecae Monasterii Teplensis Ordinis Praemonstratensis*. Sv. 1–2. Praha: Archiv Akademie věd České republiky, 1999.

¹² HAVEL, Dalibor. *Nejstarší rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě*. Brno 2012. Habilitační práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

¹³ MAREK, Jindřich – MODRÁKOVÁ, Renáta. *Zlomky rukopisů v Národní knihovně ČR*, Praha: Národní knihovny České republiky, 2006.

¹⁴ *Manuscriptorium – Digital Library of Written Cultural Heritage* [online]. Národní knihovna České republiky. [cit. 1. 9. 2017]. Dostupné z: <http://manuscriptorium.com>.

¹⁵ *Fragmentarium. Digital Research Laboratory for Medieval Manuscript Fragments* [online]. [cit. 1. 9. 2017]. Dostupné z: <http://www.fragmentarium.unifr.ch/>.

¹⁶ *Handschriftencensus. Eine Bestandsaufnahme der handschriftlichen Überlieferung deutschsprachiger Texte des Mittelalters* [online]. [cit. 1. 9. 2017]. Dostupné z: <http://www.handschriftencensus.de/>.

¹⁷ *Handschriftencensus. Marburger Repertorium. Deutschsprachige Handschriften des 13. und 14. Jahrhunderts* [online]. [cit. 1. 9. 2017]. Dostupné z: <http://www.mr1314.de/>.

¹⁸ PRAŽÁK, Jiří – HOFFMANN, František – KEJŘ, Jiří – ZACHOVÁ, Irena. *Zásady popisu rukopisů. Sborník Národního muzea, řada C – Literární historie* 28, 1983, s. 49–95 a online verze http://www.mua.cas.cz/sites/default/publicFiles/SOUBORY/2015/09/22/11-22-33/rkp_zasady.pdf [cit. 1. 9. 2017].

¹⁹ Zejména DRAGON, Michal. *Soupis středověkých rukopisů Knihovny Národního muzea. Doplnky ke katalogům F. M. Bartoše, J. Vašiči a J. Vajse*. Praha: Národní muzeum; Scriptorium, 2011; DRAGON, Michal – DOLEŽALOVÁ, Lucie – EBERSONOVÁ, Adéla (edd.). *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*. Praha: Scriptorium, 2015.

²⁰ MAREK, Jindřich. *Jakoubek ze Stříbra a počátky utrakvistického kazatelství v českých zemích: studie o Jakoubkově postile z let 1413–1414*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2011; BOLDAN, Kamil – MAREK, Jindřich. *Libri catenati Egrenses: knihy a knihovna chebských františkánů v pozdním středověku a raném novověku*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2013; CERMANOVÁ, Iveta – MAREK, Jindřich. *Na rozhraní křesťanského a židovského světa: příběh hebrejského cenzora a klementinského knihovníka Karla Fischera (1757–1844)*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2007; MAREK, Jindřich – DRAGON, Michal. *Soupis středověkých latinských rukopisů Národní knihovny ČR: doplnky ke katalogu Josefa Truhláře = Catalogus codicum manu scriptorum Latinorum medii aevi qui in Bibliotheca Nationali olim Universitatis Pragensis asservantur: additamenta ad catalogum Josephi Truhlář*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2016.

²¹ TEI: Text Encoding Initiative [online]. [cit. 1. 9. 2017]. Dostupné z: <http://www.tei-c.org/index.xml>.

nutím i k ostatním muzejním zlomkům. Víme, že v Knihovně Národního muzea je celkem 1300 signatur (signaturní řady I A až I E a I G). To však neodpovídá reálnému počtu fyzických zlomků, kterých je mnohem více. Zvláště byly vyčleněny sbírky zlomků A. Paterý (signatura I H) a Č. Zíbrta (I I) a další signatury, kterým se budeme postupně věnovat v dalších recenzích. Podle autorů lze tedy celkově počítat se 6000 zlomky. Jejich časové rozpětí je vysloveně úctyhodné, od osmého století do století minulého. Mnohé z těchto zlomků vstoupily do obecného povědomí a jsou součástí učebnic žáků základních škol (*Rukopis královédvorský*,²² *Rukopis zelenohorský*,²³ Komenského dopisy). Až do vydání posledních katalogů bylo možné pracovat jen s vnitřní evidencí ve formě dílčího katalogu, popřípadě se specializovanými pracemi J. Vašici a P. Brodského.²⁴ Stejně jako v případě Národní knihovny jsou vybrané zlomky zpřístupněny v projektu Handschriftencensus.²⁵

Této publikaci předcházela strojopisná záznam v lokálním katalogu Knihovny Národního muzea. Sbírkou byla historicky rozdělena na dvě části podle osobností Č. Zíbrta a A. Paterý. Autoři zdůrazňují, že toto rozdělení má spíše historický než faktický charakter. Můžeme sice spekulovat o tom, zda je toto rozdělení funkční a zda nenarušuje propojení bývalých knižních a knihovnických celků dohromady. Budiž v tomto směru dodáno, že jedinečností virtuálního prostředí je právě to, že umožňuje plnohodnotně propojit původně uzavřené a poztráčené sbírky dohromady.

Část věnovaná historii obou sbírek patří k těm nejzajímavějším z celé publikace. Jsme zvyklí sledovat původní osudy originálů a málokdy se už věnujeme jejich druhému či třetímu životu. A přitom právě ony mnohdy poznamenaly zkázu či přežití celých rukopisných celků, o otázce jejich zpracování nemluvě. V dějinách obou sbírek se nevyhnutelně proluly osudy a konfrontace minulého století a nesmazatelně je poznamenaly. Paterova sbírka se dochovala ve třech krabicích, řazených podle obsahu. To bylo nejspíše respektováno také při katalogizaci. Vyčleněny byly zlomky tisků a převedeny na samostatné signaturní řady. Ve sbírce zůstaly, ale nebyly zkatalogizovány, prázdné fragmenty a kusy kůže, dřeva a látky. Zíbrtova sbírka se uchovala také ve třech krabicích, navíc byla rozdělena do obálek. Pravděpodobně při katalogizaci byla rozříděna dle materiálu a velikosti a nejspíše také podle jazyka zlomků. Zlomky také byly osignovány. Ve shodě s Paterovou sbírkou byly vyčleněny zlomky tisků a převedeny na vlastní signatury.

Zlomky v obou sbírkách byly převzaty z rozličných zdrojů. Jednak to byly jednotliviny, které se vysloveně dochovaly in extenso. Dále to jsou originály, které byly sejmuty

z vazby nebo z hřbetů. Obě sbírky mají široký rozptyl od devátého do devatenáctého století. Zhruba dvě desítky zlomků byly datovány do 12. století, další čtvrtina do 14. století a zhruba polovina spadá do 15. století. S datací souvisí také jejich jazykové rozvržení, tj. převažují latinské zlomky (výhradně pro starší období), následují jazykově německé a české fragmenty. Vznik na území českých zemí lze předpokládat u jedné čtvrtiny položek, i když v mnohých případech je jejich původ značně sporný nebo lehce napadnutelný. Uprímně, mnohý katalogizátor rukopisného materiálu, a zejména zlomků, považuje určení lokace za vysloveně nadstandardní cíl, dosažitelný jen ve značně omezeném množství případů. Většina zlomků, a mnohdy i kodexů, v reálu zůstává nelokalizovatelná. Nejrozsáhlejší část obou sbírek tvoří liturgika, modlitby a doklady tzv. osobní zbožnosti, tj. je kopírován obdobný stav jako u většiny rukopisných sbírek. Následují zlomky teologických prací, a to od širokého množství autorů. Jen malé procento (dle autorů 4 %) tvoří biblické texty. V podobně malém počtu se dochovala kázání a právní rukopisy. Oproti tomu větší množství tvoří fragmenty archivního materiálu²⁶ nebo balancující na této hraně (celkem 8 %). Tento archivní materiál byl ponechán v knihovně především s přihlédnutím k historickému aspektu této sbírky. Již jen v jednotlivostech jsou zmíněny originály z filozofie, lékařství, dalších přírodních věd, historické texty a středověké veršované skladby (jako například jeden z nejvýznamnějších exemplářů Parzivala²⁷).

Po obecném úvodu k oběma sbírkám následují podrobnější úvodní kapitoly ke každé sbírce (tj. M. Dragoun zpracoval úvod k Paterově sbírce, J. Marek Zíbrtově). Tady je vidět, že autoři pracovali na tématech samostatně a v jednotlivých popisech se objevují snadno postřehnutelné rozdíly. Není to jen v grafickém znázornění (viz tučné písmo u M. Dragouna), ale i v dalších rozdílech. Za závažný jev považují především terminologii (gothica formata × kaligrafická gothica, gothica libraria). Obdobně nedošlo ke sjednocení uvádění barvy otisků muzejních razítek, lze-li tento fakt vůbec považovat za podstatný. Na první pohled by bylo možné říci, že tyto rozdíly by ani při společné práci neměly nastat. Na druhé straně jako autor jistých společných prací jsem si zcela vědoma toho, že jen díky spolupráci mohlo vzniknout něco nového.²⁸ Tyto drobné detaily a nepřesnosti jsou sice vadami na krásu, ale mluví jednoznačně pro celek a v žádném případě nenarušují celkovou podobu. Oproti tomu autoři svoje popisy obecně koordinovali s velkými projekty, jako je například CANTUS,²⁹ nebo zohlednili možnost toho, že leckde může být informace obsažena v rozsáhlejšímu textu. Úvod byl ve zkrácené formě přeložen do angličtiny.

²² Manuscriptorium – Digital Library of Written Cultural Heritage [online]. Národní knihovna České republiky. [cit. 1. 9. 2017]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NMP__1_A_B_6__1ZW9JWE-cs.

²³ Manuscriptorium – Digital Library of Written Cultural Heritage [online]. Národní knihovna České republiky. [cit. 1. 9. 2017]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NMP__1_A_B_1__445A12D-cs.

²⁴ Obojí citováno výše.

²⁵ Handschriftencensus. Eine Bestandsaufnahme der handschriftlichen Überlieferung deutschsprachiger Texte des Mittelalters [online]. [cit. 1. 9. 2017]. Dostupné z: <http://www.handschriftencensus.de/hss/Prag#bib11>.

²⁶ Dle autorů sem patří listiny a listy, pro badatele značně zajímavé vzkazy, dále různé urbáře a účty, fragmenty soudní povahy.

²⁷ Parzival sbírka.

²⁸ Povšimla jsem si věty autorů, kterou bych si dovolila uvést v přesné citaci: „Limitem informací týkajících se fyzického popisu rukopisných zlomků bývá hlavně ochota katalogizátora věnovat se této části popisu, protože jde o zachycení znaků více či méně zřetelných na první pohled.“ Ano, jistě, toto je fakt, který znají všichni katalogizátoři. Ale přeci jen bych jej nechala jako obecně známé tajemství a neuváděla bych jej na stránkách tištěného katalogu.

²⁹ Cantus Manuscript Database: Inventories of Chant Sources [online]. [cit. 1. 9. 2017]. Dostupné z: <http://cantus.uwaterloo.ca/>.

Oba autoři se také podělili o úvodní medailonky, následně v komprimované podobě přeložené do angličtiny. M. Dragoun se v medailonku věnovanému Paterovi méně věnuje osobnímu životu a více se zaměřuje na jeho odborné působení. Text je doprovázen plně vyčerpávající odbornou literaturou, která prezentuje poslední léta výzkumu této výjimečné osobnosti. Nevyhnutelně se déle pozastavuje u katalogu rukopisů Pražské metropolitní kapituly, který ve své době patřil spolu s Truhlářovým katalogem k tomu nejlepšímu z českých zemí. Zjednodušeně se vrací k okolnostem vzniku celé sbírky a nastínění vzájemných vazeb obou osobností.

Markův medailónek o Zíbrtovi, opatřený kvalitním seznamem literatury, je čtenářsky poutavě psaný. Více zapracovává uvedenou osobnost do její doby a zdůrazňuje její napojení na předchůdce (zejména J. Truhláře). Bonusem této skici je i to, že jsou v ní stručně a přehledně popsány dějiny knihovny, tedy na pozadí malých dějin jednoho člověka profilují velké dějiny instituce. K pečlivějšímu přečtení také doporučuji statě pojící Zíbrta k Národní knihovně, respektive návrhu přestěhovat Knihovnu Národního muzea do Klementina. Citovaný text jsem si dovolila vložit do poznámky.³⁰

Katalogová část je členěna podle obou sbírek a dále podle jednotlivých signatur. Rozložení záznamu se přizpůsobuje *Zásadám popisu rukopisů*. V záhlaví je uvedena signatura, datace, psací materiál, rozsah a rozměry v centimetrech. Následují informace ke skladbě, které varíují podle zvyklostí obou katalogizátorů. Je identifikováno písmo, přičemž o problémech s terminologií jsem psala již výše. Následují informace o provenienci, vlastní určení díla a v kurzívě další doprovodné informace. Je zcela přirozené, že rovněž v katalogové části jsou vidět rozdíly mezi oběma katalogizátory, dané také větším časovým obdobím, v průběhu kterého byly soubisy zpracovávány.

Za samotným korpusem katalogových záznamů následují rozsáhlé rejstříky, jež nejenže výrazně ulehčují práci čtenářům a uživatelům katalogu, ale také zvyšují kvalitu tohoto díla. Chronologický rejstřík obsahuje nejen obecně datované zlomky, ale také přesně datované originály. Rejstřík lokalizovaných zlomků je z povahy věci značně krátký, stejně tak jako rejstříky dřívějších vlastníků a místa původu. Snadno použitelný je jazykový rejstřík, respektive rozřazení zlomků dle užitého jazyka. Největší přínos nese trojice rejstříků jmenného, věcného a oborového, které jsou mezi sebou navzájem provázány. Nechybí ani rejstřík písařů, zaznamenávající také jednu písárku. V kategorii rukopisných lahůdek figuruje rejstřík iluminovaných zlomků, i když další informace chybějí. Muzikologové jistě uvítají specializovaný rejstřík notovaných zlomků dle typu notace. A na závěr je uveden rejstřík incipitů s editorským komentářem.

Prezentovaný katalog se plným právem řadí mezi nejkvalitnější práce, které v oboru kodikologie a rukopisného výzkumu v poslední době vznikly. Jeho komplexnost, zahrnující obsáhlé úvodní kapitoly, rozsáhlé katalogové jádro práce i obsáhlé rejstříky, jej prezentují jako plně využitelné dílo, které by se mělo stát součástí každé knihovny spravující jakýkoli rukopisný materiál. Oba autoři vytvořili ve své práci vzor, který je možno využít pro další rukopisná bádání. V navazujících statích pojednávajících o dalších katalogizacích uvidíme, zda a na kolik si s tímto nelehkým úkolem dokázali poradit autoři dalších publikovaných katalogů.

PhDr. Renáta Modráková

³⁰ A to zejména přirovnání Klementina a Knihovny Národního muzea k peklu a ráji, s krásnou citací: „Klementinum je prý nejspíše skladiště nábytku, v němž vládne komisi duch.“